

Specizam

Jurada Jadrečić, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:448038>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA FILOZOFIJU

DORA JURADA JADREJČIĆ

SPECIZAM

ZAVRŠNI RAD

MENTOR: doc. dr. sc. Neven Petrović

Rijeka, rujan 2015.

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	2
SAŽETAK.....	3
1. UVOD.....	4
2. SVI SMO JEDNAKI...ILI?.....	6
3. SPECIZAM.....	10
3.1. Utilitarizam.....	17
4. SPECIZAM U PRAKSI.....	18
4. 1. Prehrambena industrija.....	19
4. 1. 1. I životinje jedu druge životinje.....	22
4. 2. Eksperimenti na životinjama.....	23
4. 2. 1. Eksperimntalna psihologija.....	24
4. 2. 2. Obrazovne metode.....	24
4. 2. 3. Medicinski eksperimenti.....	26
4. 2. 4. Efikasnost i alternative.....	29
4. 3. Životinje kao zabava.....	31
5. LJUDI SU MORALNIJI OD NE-LJUDI?.....	32
6. ZAKLJUČAK.....	33
LITERATURA.....	35
POPIS TABLICA.....	37
POPIS FOTOGRAFIJA I SLIKA.....	38

SAŽETAK

Ovim se radom želi ukazati na problem specizma kao jednog od učestalih diskriminacijskih oblika današnjice. Specizam podrazumijeva diskriminaciju na osnovi vrste i karakteristika tipičnih za određenu vrstu, a sprovodi se na temelju fizičkih i kulturoloških razlika. Cilj ovoga rada je pokazati što je specizam, te dokazati da sva bića koja su svjesna te zadovoljavaju osnovno etičko načelo posjedovanja interesa, a koje podrazumijeva sposobnost bilo kakvog mentalnog doživljaja, zaslužuju jednako moralno uvažavanje.

Ključne riječi: specizam, jednakost, ne-ljudske životinje.

1. UVOD

Posljednjih je desetljeća došlo do mnogobrojnih promjena u moralnim stavovima ljudi, ali takav korak nažalost nije postignut i po pitanju same jednakosti. Jednakost podrazumijeva pravo svakog pojedinca na jednako moralno uvažavanje. Jednakost sviju moguća je jedino ukoliko se ukinu diskriminacijski oblici ponašanja poput rasizma, seksizma, ali i specizma koji se odnosi na diskriminacijsko ponašanje ljudske nad ne-ljudskim životinjskim vrstama.

U ovome ću seminarskom radu pokazati zašto je specizam odnosno diskriminacija na temelju pripadanja određenoj vrsti, i karakteristikama tipičnim za određenu vrstu, loša. Glavna nit vodilja bit će mi tvrdnja da je takav oblik diskriminacije nedopustiv, ne zbog razine nečijih intelektualnih ili komunikacijskih sposobnosti, već zbog činjenice da ne-ljudske životinje jesu svjesne te imaju interese.

U svrhu konkretizacije rada, tematika rada podijeljena je u šest temeljnih poglavlja:

- 1.) UVOD
- 2.) SVI SMO JEDNAKI...ILI?
- 3.) SPECIZAM
- 4.) SPECIZAM U PRAKSI
- 5.) LJUDI SU MORALNIJI OD NE-LJUDI?
- 6.) ZAKLJUČAK

U prvome poglavlju s naslovom UVOD opisan je sadržaj pojedinih poglavlja, obrazložena je struktura rada, te je definiran cilj završnog rada.

Drugo poglavlje SVI SMO JEDNAKI...ILI? uvodi u temu rada. Polazi se ključnim pitanjem o osnovnom svojstvu jednakosti. Iznosi se pretpostavka da svako živo biće ima pravo izbjeći patnju, kako ljudi tako i ne-ljudske životinjske vrste. Kao što je kanibalizam većini ljudi neprihvatljiv, ljudima koji su *anti - specistički orijentirani* prihvatljiv je isključivo veganski način života.

U trećem poglavlju SPECIZAM definiran je pojam specizam jednom od novijih definicija, te su izneseni stavovi o tome zašto je, ili bi trebao biti, takav način razmišljanja i življenja moralno neprihvatljiv.

U četvrtom poglavlju naziva SPECIZAM U PRAKSI navode se neki od osnovnih oblika diskriminacije ne-ljudskih životinja, kao i promišljanja o daljnjim potrebama razvoja svijesti čovječanstva. Poglavlje je podijeljeno u tri potpoglavlja u kojima su razrađena područja društva u kojima se najbolje uviđa specističko ponašanje. Riječ je o slijedećim potpoglavljima:

Prehrambena industrija

Eksperimenti na životinjama

Životinje kao zabava

U petom poglavlju nazvanom LJUDI SU MORALNIJI OD NE-LJUDI nastoji se ukazati na to da ljudi nisu nužno moralno superiornija vrsta, a što potvrđuje mnoštvo primjera iz ljudske povijesti, ali i današnji odnos ljudske prema ne-ljudskim životinjskim vrstama.

Cjelina je zaokružena ZAKLJUČKOM gdje je sažeto dan rezime cijelog rada.

Iza posljednjeg poglavlja, nalazi se popis literature iza kojeg slijede popisi tablica, fotografija i slika koje se nalaze u ovom seminarskom radu.

2. SVI SMO JEDNAKI...ILI ?

Posljednjih je desetljeća došlo do mnogobrojnih dramatičnih promjena u pogledu moralnih stavova: na pitanje abortusa se više ne gleda kao na grijeh već i kao na pravo majke na izbor, na homoseksualce se više ne gleda kao na opasne prenositelje HIV – a, a još poneki bijelci koji maštaju o obnovi KKK - a, sada, u najmanju ruku, takve ideje moraju zadržati za uže krugove. Ali, unatoč pozitivnom koraku u društvu, nitko ne može poreći da seksizam, rasizam i slični diskriminacijski oblici ponašanja i dalje postoje. Žene su i dalje veoma često slabije plaćene za posao koji obavljaju jednako dobro kao muškarci, ljudi druge rase se u pojedinim sredinama još uvijek smatraju manje vrijednima, a ptice se drže u kavezima kao ukras.

Iako će se ljudi uglavnom složiti oko tvrdnje da je jednakost osnovno etičko načelo, i dalje ne postoji konsenzus oko toga tko sve spada u njihov *krug jednakosti*. Pojam jednakost trebao bi podrazumijevati načelo jednakog uvažavanja interesa sviju, ali ne podrazumijevaju svi ljudi sve i iste vrste bića kojima bi uvažili, odnosno uvažavaju interese.

Nastojanje da se proširi krug onih čiji se interesi jednako uvažavaju ima dugu povijest. Primjerice, povijest ženskih prava nam jasno pokazuje borbu za ravnopravnost spolova u društvu. Feministice su se koristile mnogim radikalnim akcijama, poput vezivanja za željezničke pruge, kako bi privukle pažnju na svoje zahtjeve, te su u konačnici postigle određene ciljeve. Slično tome, danas nekolicina radikalnijih aktivista, moderno nazvani eko - teroristima, na slične radikalne načine privlače pozornost na važnost moralnog uvažavanja vrsta koje su konstantno ugnjetavane, a to se ugnjetavanje uglavnom opravdava na vrlo sličan način.

Svakako možemo tvrditi da je u svijetu koji nas okružuje došlo do mnogobrojnih promjena u moralnim stavovima, ali ne i da su te promjene dovele i do vladavine jednakosti. Da bismo uopće mogli dalje promišljati o pojmu jednakosti, prvo moramo ustanoviti koji je temelj jednakosti. Potrebno nam je nešto što je zajedničko svima koji potencijalno ulaze pod okrilje jednakosti.

Svakako se možemo zapitati; zašto danas, u 21. stoljeću, napokon svi (ili možda barem većina) smatramo sramotnom činjenicu da su crnci bili robovi? Zašto se zgražamo nad nacističkim postupcima? Zašto suosjećamo sa žrtvama nuklearnog oružja?

Mnogo je razloga, ali temeljni je činjenica da su ljudi svjesna bića te da je kod njih bila prouzrokovana ogromna patnja. Ubijanje ih je lišilo „svakog daljnjeg doživljaja. Isto vrijedi i za sve ostale životinje.“¹ Papige pate u krletkama koliko god im se *vlasnici* divili, miševi pate dok im se u laboratorijima ubrizgavaju razne kemikalije.

Biti svjestan podrazumijeva imati određene mentalne doživljaje, odnosno biti sposoban doživljavati određene misli i/ili osjećaje. Svjesna bića imaju interese; u interesu im je živjeti, konkretnije, u interesu im je živjeti bez patnje. U interesu im je mnogo toga, a sve ih to čini vrijednim moralnog uvažavanja. Peter Singer je primjer filozofa koji se zalaže za moralno uvažavanje ne-ljudskih životinja, ali ipak njihove interese ne smatra uvijek jednako važnima kao i interese ljudi. Odnosno, iako daje moralni obzir interesima ne-ljudskih životinja, ponekad im ipak daje manje obzira nego li interesima ljudi.

Jasno da negdje moramo postaviti granicu između onih bića koja trebaju i onih koja ne trebaju moralno uvažavanje. „Da bi nekome bio zajamčen potpun i jednak moralni obzir, potrebno je samo da bude svjestan, da ima neki oblik svijesti,“² primjetila je Dunayer.

Iako je znanost usuglašena kada je riječ o svjesnosti kralješnjaka, po pitanju beskralješnjaka ima još neistraženih područja, čime se specistima ostavlja prostora za argumentiranje u njihovu korist.

Poznato nam je da svi „organizmi koje biolozi trenutno svrstavaju u životinje imaju živčani sustav. Trebali bismo, stoga, pretpostaviti da mogu doživljavati.“³ Naime, „malo je vjerojatno da bilo koje životinje imaju živčani sustav koji registrira oštećenje tkiva a da nisu svjesne da je tkivo koje je oštećeno njihovo, a krajnje nevjerojatno u slučaju životinja poput kukaca koji imaju mozak.“⁴ Iskustva poput „ja sam sada doživio bol“ omogućavaju im ne ponavljanje iste situacije, odnosno preživljavanje. Primjerice, „voćne će mušice izbjegavati određene mirise, hobotnice određene vizualne signale, a puževi golaći određenu hranu povezanu s električnim

¹ Dunayer, J., *Specizam*, (2009.) str. 32

² Isto, str. 32

³ Isto, str.165

⁴ Isto, str.166

udarom“. Budući da se ponašaju na takav način, očito da su sve te ne-ljudske životinje nešto naučile iz prethodnog iskustva odnosno da imaju određene mentalne doživljaje.

Utemeljitelj reformističke utilitarističke škole moralne filozofije, Jeremy Bentham, je među prvima uvidio važnost uključivanja ne-ljudskih životinja u krug jednakosti. Prema njemu „u obzir se moraju uzeti interesi svakog bića na koje neka radnja utječe i mora im se pridati ista važnost kao i sličnim interesima bilo kojeg drugog bića.“⁵ „Bentham je vjerojatno bio koji je vladavinu čovjeka prikazao kao tiraniju prije nego kao legitimnu vlast.“⁶ Ono što Bentham naglašava jest da kada razmišljamo o tome zaslužuje li neka ne-ljudska životinja jednako moralno uvažavanje kao i ljudsko biće pogrešno je pitati se može li ona misliti ili govoriti. Ispravno je zapitati se može li ona patiti. Ili, kao što je Joan Dunayer ukazala, „zakon zabranjuje mučenje ljudi jer oni mogu patiti, a ne zato što imaju jezik (neki i nemaju) ili zato što su racionalni.“⁷ Dakle, sposobnost za patnju ili uživanje potvrđuje da biće ima interes, u interesu mu je da ne pati zbog čega svakako treba moralno uvažavanje.

Pri određivanju posjedovanja interesa svakako se možemo poslužiti i Singerovim primjerom koji kaže: „bilo bi besmisleno reći da nije u interesu kamena da ga đak udara hodajući ulicom. Kamen nema interese jer ne može patiti.“⁸ Isto tako, možemo zaključiti da „miš, s druge strane, ima interes da ne bude mučen, zato što će miševi patiti ako se s njima postupa na taj način.“⁹

Iako većina ljudi ne vidi nikakav problem u okrutnom postupanju s primjerice laboratorijskim kunićima, miševima ili štakorima, tvrdeći da oni ne posjeduju inteligenciju, malo je vjerojatno da bi isto reagirali kada bi se u staklenkama laboratorija umjesto štakora našle odrasle osobe s intelektualnim poteškoćama. Čini se da ljudi ovakvog razmišljanja izostavljaju činjenicu da „udaranje boli kao što je i glad mukotrpana, bez obzira na to kakav kvocijent inteligencije individu imala.“¹⁰

Ujedno postoji i mnoštvo primjera iz ljudske povijesti na kojima se može prikazati problem (ne)jednakosti. Svakako najbliži primjer današnjim generacijama jesu postupci nacista u vrijeme Drugog svjetskog rata. Upravo nacisti su vrlo otvoreno pokazivali što misle o pitanju

⁵ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (2003.), str. 4

⁶ Isto, str. 17

⁷ Dunayer, J., *Specizam* (2009.), str. 161

⁸ Isto, str. 44

⁹ Isto, str. 44

¹⁰ Isto, str. 161

jednakosti, kada su svoju *nadrasu* uzdizali, pritom gazeći po ostalima. Oni su Židove, Rome i Slavene zlostavljali psihički i fizički, eksperimentirali na njihovim tijelima i umovima, te ih ubijali. Njihov je odnos prema žrtvama zabilježen i u spisima u kojima za nacističke žrtve stoji: „Bili su poput gamadi i štetočina kojih se svaki farmer morao riješiti ako je htio prehranjivati sebe i svoju obitelj.“¹¹

Ljudi (ili barem zdrava većina) se danas zgraža nad eksperimentima koje je Mengele provodio na ljudima, zlo im je od samog pogleda na fotografije koje prikazuju žicom okovane logore prepune napaćenih ljudi, a da i ne spominjemo one na kojima se nalaze hrpe mrtvih tijela bez identiteta. Ali i danas, u 21. stoljeću, iza lijepo obojanih zidova novih laboratorija provode se jednako bolni pokusi (doduše, uglavnom na ne-ljudskim životinjama), u klaonicama se svakodnevno ubijaju tisuće životinja i njihovi leševi na hrpama čekaju daljnju obradu, dok na farmama životinje vire iza žičanih ograda. bi li nas to trebalo, barem donekle, podsjetiti na slike iz četrdesetih godina prošloga stoljeća?

Naravno da će mnogi ovakvu ideju smatrati bizarnom, tvrdeći da su ljudi i ne-ljudske životinje prerasličiti da bismo ih uspoređivali na ovaj način. I točno je, ali samo dio toga. Ljudi i ne-ljudske životinje doista jesu različiti, no može li to biti dovoljan kriterij za naše postupanje prema njima? Ukoliko smo specisti, onda ćemo svakako naći razloge koji će nam biti dovoljno snažni da se držimo svojih uvjerenja. Ukoliko nismo, vjerojatno ćemo tražiti nove načine gledanja na svijet oko sebe kako bismo i drugima (specistima) ukazali na važnost promjene u postupanju s drugim vrstama.

Budući da se zgražamo nad postupcima nacista i zlo nam je od samog spomena na prisilnu sterilizaciju ljudi tijekom Hitlerove vladavine, a činjenica da je „*Folk und Rasse* pohvalio odluku Vrhovnog suda SAD-a da legalizira prisilnu sterilizaciju.“¹², čini nam se naprosto nevjerojatnom, zašto onda većina ljudi svakodnevnu sterilizaciju tisuća životinja, posebno onih koje su uzgojene u svrhu prehrambene industrije i kastriraju se na iznimno bolan način (ali i kućnih ljubimaca poput pasa, mačaka i kunića), smatra nečim sasvim normalnim?

¹¹ Patterson, C., Vječna Treblinka: Naše postupanje prema životinjama i holokaust (2005.), str. 119

¹² Isto, str. 110

3. SPECIZAM

Riječ specizam u upotrebu je uveo Richard Ryder 1970. godine u istoimenom letku. „Iako nije izričito definirao termin, ukazao je da specisti povlače oštru moralnu razliku između ljudi i svih ostalih životinja.“¹³ Nekoliko godina kasnije filozof Peter Singer knjigom *Oslobođenje životinja* upoznao je širu javnost s terminom, definirajući specizam kao: *pristranost prema interesima članova vlastite vrste i predrasudu prema interesima drugih vrsta*, a 2003. je definiciju preformulirao kazavši da je specizam *ideja da je opravdano biti skloniji nekim bićima samo na osnovi toga što su članovi vrste Homo sapiens*.

Protivnici specizma će se svakako složiti s tvrdnjom: „specistički je imati prema ljudima veći moralni obzir nego prema ne-ljudskim životinjama na bilo kojoj osnovi,“¹⁴ te će im biti prihvatljivija definicija Joan Dunayer koja je specizam definirala kao „propust da se, s obzirom na pripadnost vrsti ili karakteristike tipične za neku vrstu, bilo kojem svjesnom biću prida jednak obzir i poštovanje.“¹⁵ Ukoliko je neko biće svjesno, dakle sposobno za svojevrsne mentalne doživljaje onda ga valja moralno uvažavati. Ujedno, Dunayer ističe „da specizam također uključuje pristranost odnosno, predrasudu zasnovanu na karakteristikama tipičnima za neku vrstu, naročito predrasudu prema životinjama za čini da nemaju inteligenciju koja je tipična za ljude.“¹⁶

Singer smatra da netko nije specist ukoliko „iskazuje potpuno moralni obzir prema bilo komu od ne-ljudi“, primjerice prema čovjekolikim majmunima. Iako takva teorija doista proširuje moralno uvažavanje na neke ne-ljudske životinje, i dalje je specistička jer diskriminira ogroman broj preostalih vrsti koje također zaslužuju jednako moralno uvažavanje. Zašto bi žaba imala niži moralni status od čimpanze? Poslužimo se Singerovim popularnim *kamenom, pretvorimo ga iz žrtve u napadača*, udarac njime žabu boli baš kao i čimpanzu, zar ne?

Specizam je zapravo oduvijek bio prisutan, što možemo iščitati i iz vrlo starih spisa poput Biblije u kojoj se o ljudskom životu govori kao svetom, te kao o iznimno povlaštenom u odnosu na život ne-ljudskih životinja čija je svrha služiti ljudskom životu. Ljudi su uglavnom odgajani u duhu specizma: konzumiranje životinjskog mesa većini je uobičajen način

¹³ Dunayer, J., *Specizam* (2009.) str. 29

¹⁴ Isto, str. 31

¹⁵ Isto, str. 11-12

¹⁶ Isto

prehrane. Zapravo, “većina ljudi koja jede meso nema pojma da se ponaša u skladu s pravilima sustava koji je definirao mnoge njihove vrijednosti, preferencije i ponašanja.”¹⁷

Specisti ne-ljudske životinje diskriminiraju proizvoljno. Postoje kulture u kojima se jedenje mesa psa ili mačke smatra uobičajenim, dok se na to isto u našoj kulturi uglavnom gleda kao na nešto *uvrnuto*. Istovremeno, u našoj je kulturi uobičajena konzumacija kravljeg mesa, što je Indijcima nepojmljivo. Dakle, razlika u (ne)jedenju pojedinih vrsta nije moralno, već kulturološki uvjetovana. Sudjelovati u iskorištavanju, bilo putem jedenja njihovog mesa ili na bilo koji drugi način, ne-ljudskih životinja nije moralno. Iako bi se ta konzumacija možda i mogla objasniti kada je riječ o plemenima koja žive na područjima koja su siromašna cjelogodišnjom biljnom prehranom, takvo opravdanje nikako ne može vrijediti za većinu ljudi. Osim toga, svakodnevno se koriste mnogi proizvodi, koji nisu nužni za kvalitetan život, a čiji su sastojci prethodno testirani na ne-ljudskim životinjama koje su to testiranje platile snažnim bolovima i smrću. Specizam se jasno očituje i u ostalim vidovima ljudske zabave kao što su rodea, zoološki vrtovi, držanje kućnih ljubimaca u neadekvatnim uvjetima, cirkusi, lov, trgovanje krznom.

Ponašanje specista jednostavno se može objasniti ukoliko ga usporedimo s rasistima, budući da kao što „rasisti povređuju princip jednakosti tako što pridaju veću težinu interesima pripadnika svoje vlastite rase kada postoji sukob između njihovih interesa i interesa neke druge rase“¹⁸, slično tome, specisti povređuju princip jednakosti ne-ljudskih životinja kada ih iskorištavaju u korist ljudske rase. Konkretni primjer ove tvrdnje su upravo nacisti koji su se usmjerili protiv Židova, Roma i Slavena, smatrajući ih nižom rasom. Ono što su nacisti činili svojim žrtvama, može se usporediti s onim što danas većina ljudi čini ne-ljudskim životinjama. Ali, na temelju čega možemo ove tvrdnje dokazati? Koji kriteriji trebaju biti zadovoljeni da bi se interesi ne-ljudskih životinja izjednačili s interesima ljudi?

Mnogi filozofi koji se bave etičkim pitanjima slažu se da je svjesnost dovoljna za moralni obzir, ali „svjesnost bi također trebala biti dostatna za“¹⁹, između ostalog, „jednak obzir“.²⁰

¹⁷ Joy, M., *Zašto volimo pse, jedemo svinje i nosimo krave, Uvod u karnizam* (2012.), str. 105

¹⁸ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998.), str. 7

¹⁹ Dunayer, J., *Specizam* (2009.), str. 161

²⁰ Isto, str. 161

Svjesna bića doživljavaju. Budući da „svako svjesno biće predstavlja mentalni svijet,“²¹ nema razloga da mu uskratimo moralno uvažavanje.

Specisti često koriste pojam inteligencije u obrani važnosti ljudi u odnosu na ne-ljudske životinjske vrste. Naime, „načelo jednakog uvažavanja interesa zabranjuje da našu spremnost na uvažavanje interesa drugih ljudi učinimo ovisnom o njihovim sposobnostima ili karakteristikama, osim o karakteristici imanja interesa.“²² Jednakost ne može ovisiti o inteligenciji, jer isto kao što „činjenica da su neki ljudi manje inteligentni od drugih ne znači da se njihovi interesi smiju zanemariti“²³, sukladno tome, ukoliko se uvažava načelo jednakosti, te prihvati da je imanje interesa osnova tog načela onda se ne smiju zanemariti niti interesi ne-ljudskih životinja. Na primjer, „ako je pogrešno vivisecirati čovjeka, kakve god bile njegove mentalne sposobnosti, jednako je tako pogrešno vivisecirati miša. Da bi bio moralno dosljedan, svatko tko podržava vivisekciju miša na osnovi ljudske mentalne superiornosti nad miševima mora također podržavati vivisekciju na ljudima s manjim mentalnim sposobnostima od miša.“²⁴

Pojedini specisti kao osnovno načelo razlikovanja uzimaju komunikaciju, odnosno jezik koji je karakterističan za ljude, ali ne i za ostale vrste. Ovdje svakako valja imati na umu činjenicu da i sve te druge vrste mogu komunicirati i komuniciraju međusobno, samo što je njihov komunikacijski sustav – drukčiji. Izuzeće su svakako vrste majmuna koje mogu naučiti (znakovni) jezik i pojedine vrste papiga koje mogu naučiti i do tisuću riječi ljudskoga jezika. Zahvaljujući novim znanstvenim istraživanjima ne-ljudskih životinja uviđamo da među pripadnicima ne-ljudskih životinja postoje vrste koje su sposobne naučiti jezik druge, ljudske vrste, dok ljudi ni približno nisu naučili njihov odnosno jezik ne-ljudskih životinja. Na primjer, „glodavci poput štakora, miševa, hrčaka i skočimiša komuniciraju ultrazvukom“²⁵, što je za ljude nepojmljivo ukoliko ne primijene odgovarajuću tehnologiju. Jednako je sa ne-ljudskim životinjama poput aligatora, nilskih konja i slonova koji se glasaju infrazvukom odnosno frekvencijom „preniskom za naš sluh.“²⁶

Komunikacijski sustav ljudskih i ne-ljudskih životinja svakako jest različit, ali ovdje i jest riječ o različitim vrstama bića. Može li onda takav faktor, kao što je način komuniciranja,

²¹ Dunayer, J., *Specizam* (2009.), str. 161

²² Singer, P., *Praktična etika* (2003.), str. 17

²³ Isto, str. 43

²⁴ Dunayer, J., *Specizam* (2009.), str. 85

²⁵ Isto, str. 53

²⁶ Isto, str.

biti osnova da se određenoj vrsti uskrati moralno uvažavanje? Ukoliko smo dosljedni, ne može buduću da isto ne uskraćujemo ljudima koji, iz bilo kojeg razloga, nisu u stanju komunicirati.

U svakom slučaju, „kao što je Jane Godall pokazala u svojoj studiji o čimpanzama, *In the Shadow of Man*, kada se radi o izražavanju osjećaja i emocija, jezik je manje važan od nelingvističkih načina komuniciranja kao što su radosno tapšanje po leđima, srdačan zagrljaj, stisak ruku itd.“²⁷ Stoga bi bilo, u najmanju ruku diskutabilno, zaključiti da ljudi zaslužuju veće moralno uvažavanje na osnovi ustaljenog mišljenja da je njihov jezik složeniji od načina komuniciranja ne-ljudskih životinja. Ujedno, ukoliko bi takav zaključak i bio donesen, svakako valja postaviti pitanje; kakav status trebaju imati ljudi koji se nalaze u vegetativnom stanju te nisu u mogućnosti komunicirati ni na koji nama poznati način? Dakle, hijerarhizaciju vrsta na temelju inteligencije i načina komunikacije odbacujemo, a ono što sigurno ni najčvršći specisti ne mogu pobiti jest činjenica da i ne-ljudske životinje osjećaju bol – baš poput ljudi. A, osjećanje boli čini ih svjesnim bićima.

U svojim nastojanjima da dokažu uzvišeniju poziciju vlastite vrste, specisti mogu zapitati kako znamo da životinje uopće osjećaju bol budući da nam to, u većini slučajeva, ne mogu priopćiti. Suvišno je i spominjati da je u ovom slučaju jezik potpuno irelevantan s obzirom na doseg današnje znanosti koja je odavno dokazala da je živčani sustav, a koji obuhvaća i pitanje mogućnosti osjećanja boli, veoma slično građen u ljudi i u većine ne-ljudskih životinja. Prvo, znanstveno je utvrđeno da kralješnjaci mogu osjećati i osjećaju bol. Drugo, veliki broj bića koja su beskralješnjaci također imaju živčani sustav zbog čega ne bi trebalo sumnjati u činjenicu da i oni osjećaju bol. Naime, „svi su kralješnjaci i većina beskralješnjaka obostrano simetrični (imaju uzdužnu tjelesnu os koja ih dijeli na lijevu i desnu stranu). Poput svih kralješnjaka, obostrano simetrični beskralješnjaci imaju mozak, definiran kao primarni živčani centar u glavi. Među ostalima, u ove beskralješnjake spadaju virnjaci, gliste, kukci mekušci, paučnjaci i rakovi.“²⁸ S druge strane, radijalni beskralješnjaci, nemaju mozak ali imaju živčani sustav. U ovu skupinu spadaju ne-ljudske životinje poput meduza, koralja i morskih zvijezda.

Ujedno, kada govorimo o sposobnosti doživljavanja boli, svakako valja primjetiti da je tijekom povijesti bilo mnogo sličnih primjera. Među bijelcima je bilo prihvaćeno mišljenje da

²⁷ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998.), str.

²⁸ Dunayer, J., *Specizam* (2009.), str. 165

ljudi druge boje kože ne osjećaju jednako bol, što je njihovo porobljavanje i zlostavljanje u glavama bijelaca činilo manje lošim. Ali, naravno da se s vremenom uspostavilo da tome nije tako te da i oni trebaju imati i zaslužuju jednako moralno uvažavanje. Isto tako, „sve donedavno mnogi su liječnici navodili da ljudska djeca ne osjećaju bol. Zbog neznanja ili samoživog negiranja, ribiči obično govore isto za ribe.“²⁹

Singer kaže da se jednakost treba temeljiti na osnovu mogućnosti doživljavanja boli ili/ užitka. Dakle, „ako neko biće pati, onda ne može postojati nikakvo moralno opravdanje za odbijanje da se ta patnja uzme u obzir.“³⁰ Ali se onda ta patnja, iz već navedenih razloga, treba uvažiti svim svjesnim bićima, a ne samo onima kojima smo skloniji.

Naravno, ovdje svakako treba imati na umu i činjenicu da mnogi specisti niti ne poriču da i ne-ljudske životinje osjećaju bol, samo što joj ne pridaju jednaku važnost kao ljudskoj. Ali, „tvrdnja da samo ljudi doživljavaju bol ili da su svi ljudi osjetljiviji na bol više nego svi ne-ljudi nema znanstvenu osnovu.“ Iako bi neki protivnici ovakvog zaključka mogli kazati da ljudi imaju veću sposobnost doživljavanja emocija poput tuge, straha, valja ih podsjetiti da životinje također osjećaju takve emocije. „U stvari, mnogi ne-ljudi, čini se, osjećaju dublje nego mnogi ljudi.“³¹ Ovome svjedoče mnogi ljudi čije su životinje, naprimjer, prestale jesti i pokazivale znakove depresije nakon smrti člana obitelji.

Specisti često uspoređuju patnju ljudskih i ne-ljudskih životinja u nastojanju da opravdaju manje moralno uvažavanje potonjih. Ukoliko uspoređujemo patnju (ljudske) žrtve nacista koja polagano umire od trovanja plinom (a danas pouzdano znamo da je taj proces trajao dvadesetak minuta) i miša koji bi bio ubijen na isti način, prema Singerovoj teoriji bi ljudska žrtva više patila budući da bi bila svijesna onoga što joj se događa. Naravno, ovo vrijedi pod pretpostavkom da je riječ o mentalno zdravoj osobi, budući da takva osoba ima sposobnost razumijevanja situacije koja njenu bol čini u najmanju ruku problematičnijom od boli koja bi u istoj situaciji zadesila žrtvenog miša. Ili, kao što on navodi u *Oslobođenju životinja*: „da, na primjer, odlučimo izvesti izuzetno bolan ili smrtonosan znanstveni eksperiment na normalnim, odraslim ljudima koji bi u tu svrhu bili nasumce oteți iz javnih parkova, ostali bi se ljudi koji uživaju u šetnji parkovima uplašili da će biti oteți. Taj strah koji bi uslijedio bio bi oblik patnje koji bi bio dodan onom bolu koji bi izazvao eksperiment. Isti eksperimenti

²⁹ Dunayer, J., *Specizam* (2009.), str. 48

³⁰ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998.), str. 7

³¹ Dunayer, J., *Specizam* (2009.), str. 50

izvedeni na ne-ljudskim životinjama uzrokovali bi manje patnje budući da životinje ne bi osjećale anticipirajući strah da će biti otete i podvrgnute eksperimentu.³² Ali, čini se da je Singer u ovome zaključku izostavio činjenicu da kada se jedna životinja izvlači iz nastambe, ostale se životinje jako uznemire i počnu se skrivati, bježati. Rade li one to, svaki put, slučajno?

Ne-ljudske su životinje itekako sposobne za psihičku patnju. „Ponekad, prisiljeni na izbor između tjelesne i psihičke patnje, ne-ljudi izabiru tjelesnu patnju, kao kad pas ulazi u zapaljenu sobu da bi spasio ljudsko dijete i znog toga zadobije opekline. Zašto bi pas to učinio ako ne zbog toga što bi mu psihička bol uzrokovana smrću djeteta nadilazila tjelesnu bol opeklina?”³³

Možemo zaključiti da je vrlo teško, ili „nemoguće uspoređivati patnje različitih vrsta i da nam načelo jednakosti, kada se sukobljavaju interesi životinja i ljudi, zbog toga ne pruža nikakvu uputu.”³⁴ Dakle, patnja različitih vrsta se ne može točno usporediti, ali se isto tako „ne mogu napraviti točne usporedbe patnje između različitih ljudskih bića.”³⁵

Nacisti koji su pod *drugu* vrstu, osim ne-ljudskih životinja, podrazumijevali i ljude *nearijevske* rase. Njihovo je postupanje s ljudskim žrtvama i ne-ljudskim životinjama bilo veoma slično. Ljudske su žrtve prevozili u logore na sličan način kao što se i danas, u 21. stoljeću, prevozi stoka, držali su ih u prostorima ograđenim žicama kao što se i danas drže mnogobrojne životinje na farmama. Naime, nacisti nisu pravili razliku između ne-ljudskih životinja i ljudi s intelektualnim poteškoćama, s kojima imaju problema specisti koji tvrde da se ne-ljudske životinje smije iskorištavati zbog manjeg kvocijenta inteligencije, jer istovremeno veću važnost pridaju interesima ljudi koji su na istoj (ili čak nižoj) razini po pitanju inteligencije.

Postoji više specističkih teorija, a ovdje ćemo ukratko iznijeti neke, čiji je cilj objasniti zbog čega ljudskim interesima, čak i u slučajevima kada je riječ o ljudima čije su intelektualne mogućnosti daleko niže od intelektualnih mogućnosti pojedinih životinja, specisti daju veću važnost.

³² Singer, P., *Praktična etika* (2003.), str. 136.

³³ Dunyer, J., *Specizam* (2009.), str. 50

³⁴ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998), str. 46

³⁵ *Ibid*, str. 46

Prva teorija zastupa mišljenje da čak i kada je riječ o ljudima s teškim intelektualnim poteškoćama, svejedno se prema njima trebamo ponašati kao prema ostalim pripadnicima vrste, zbog činjenice da oni jesu pripadnici ljudske vrste, te zbog toga što ostali ljudi posjeduju sposobnosti koje ih uvelike razlikuju od ne-ljudskih životinja. „Drugim riječima, sugestija je da s pojedincima ne postupamo u skladu s njihovim zbiljskim kvalitetama, već u skladu s kvalitetama normalnim za njihovu vrstu.“³⁶ Protivnici specizma bi na ovu tvrdnju svakako mogli odgovoriti protupitanjem; zašto se isto ne bi moglo odnositi i ne-ljudske vrste? Može li se, i je li moralno, iznijeti ovakav prijedlog u korist boljega postupanja s jednom vrstom, ukoliko je jasno da to znači štetu za drugu vrstu, budući da znamo da i ta druga vrsta jednako zadovoljava uvjet za imanje interesa, drugim riječima, jednako osjeća bol? Ili, možemo se zapitati i „koja je važnost činjenice da se ovaj put crta mora povući oko vrste, a ne rase ili spola? Ne možemo inzistirati da se s bićima u jednom slučaju postupa kao s pojedincima, a u drugom slučaju kao s pripadnicima skupine.“³⁷ Zagovornike ove teorije mogli bi usporediti s robovlasnicima ili nacistima, budući da su i oni razmišljali na sličan način kada su tvrdili da zaslužuju bolji tretman jer pripadaju nadržasi, a istovremeno su zanemarivali i nanosili patnju onima koje nisu smatrali pripadnicima svoje rase.

Druga se teorija svodi na naše naklonosti prema drugim ljudskim bićima zbog načina na koji smo s njima povezani upravo i samo zbog činjenice da oni jesu ljudska bića, pa i onda kada je riječ o ljudima s težim intelektualnim poteškoćama. Naime, specisti često tvrde: „svaki ljudski život važniji je od svakog ne-ljudskoga jer jer ljudski život ima veću vrijednost za druge.“³⁸ Zagovornici takvog stava očigledno izostavljaju činjenjicu da naprosto „neke ljude nitko ne cijeni“³⁹ dok istovremeno „mnoge ne-ljude jako cijeni njihova rodbina ili družbenici. Na primjer, guske i vukovi vole jedni druge“⁴⁰ Odnosno, iako ovim vrstama znanstvenici službeno priznaju *sposobnost voljenja*, mnogim je laicima odavno jasno da postoji čitav niz ne-ljudskih životinja sa istim sklonostima, primjerice; psi i mačke koji se međusobno vole.

³⁶ Singer, P., *Praktična etika* (2003.), str. 57

³⁷ *Ibid*, str. 57

³⁸ Dunayer, J., *Specizam* (2009.), str. 46

³⁹ Isto, str. 46

⁴⁰ *Ibid*, str. 46

Ujedno, svakako valja uzeti u obzir da „etika ne zahtjeva ukidanje osobnih odnosa i pristranih naklonosti, ali ona zahtjeva da prilikom djelovanja moralne zahtjeve onih koji su pogođeni našim postupcima procjenjujemo donekle neovisno o našim osjećajima prema njima.“⁴¹

U konačnici se istim zagovornicima može postaviti pitanje – zašto uopće netko misli da su ljudi toliko posebna i važna vrsta da joj sve ostale vrste trebaju služiti?

3.1. Utilitarizam

Utilitaristi, u situacijama kada pripadnik jedne vrste pati više od pripadnika druge vrste, smatraju da treba dati prednost olakšavanju veće boli/patnje.

Dakle, utilitarizam je teorija koja tvrdi da je najbolje rješenje ono iz kojeg će proizaći najbolje posljedice, i istovremeno treba jednaki značaj pridati svim bićima koja sudjeluju u određenom procesu. Ali, svakako valja naglasiti da ukoliko se problemu pristupa iz ove perspektive onda u isti kalup s ne-ljudskim životinjama spadaju i novorođenčad, sasvim mala djeca i odrasli s poteškoćama, a upravo je to ono što ne prihvaća većina specista, budući da oni diskriminaciju sprovode na temelju pripadanja određenoj vrsti ili na temelju karakteristika tipičnih za neku vrstu, a ne na temelju neke druge sposobnosti poput sposobnosti za patnju i/ili uživanje.

Prema utilitarizmu, dopušteno je vivisecirati miša zbog većeg dobra. Kada bi Singer bio dosljedan utilitarist, nebi izuzimao normalne ljude iz ovog utilitarizma. Odnosno, nebi ljudima davao viši moralni status. Miš je svjesno biće; on osjeća i ukoliko u njegovo tijelo ubrizga otrovna supstanca onda će patiti. Isto vrijedi i za čovjeka. Oboje će patiti, a činjenica da jedan jest čovjek a drugi nije, nije dovoljna da se interesi jednoga uvažavaju više od interesa drugog samo na temelju pripadanja određenoj vrsti ili na temelju karakteristika tipičnih za određenu vrstu.

Budući da su oboje svjesni, ukoliko ćemo bolan eksperiment provoditi na mišu isto ga tako možemo provoditi na čovjeku, sve drugo je diskriminacija jedne vrste u korist druge.

⁴¹ Singer, P., *Praktična etika* (2003.), str. 58 - 59

4. SPECIZAM U PRAKSI

„Danas u velikom dijelu svijeta, ljudi jedu meso, ne zato jer moraju, već zato jer to odabiru, a odabiri uvijek proizlaze iz vjerovanja.“⁴² Ili, kao što i Peter Singer ističe, ljudi se danas sa životinjama najčešće susreću u vrijeme obroka, ne razmišljajući o tome kao o lešu na tanjuru, već kao o ukusnom obroku koji odgovara njihovu nepcu. Budući da se ubijanje odvija daleko od očiju i ušiju većine ljudi, u današnje vrijeme ljudi mogu bezbrižno uživati u njihovim omiljenim okusima.

Podrijetlo konzumacije životinja može se tražiti još u prapovijesno doba. Iako, bilo bi suvislo osuđivati prve ljude koji su životinjsko meso počeli konzumirati u vrijeme kada je upitno je li uopće bilo dovoljno ostalih namirnica za preživljavanje. Ujedno valja spomenuti da i danas svakako postoje određene skupine ljudi, poput eskima, koje se nalaze na teritorijima na kojima opstanak nije moguć bez konzumacije životinjskog mesa. Dakle, cilj nije osuđivati ljude koji konzumiraju ljudsko meso ukoliko nemaju izbora, jer bi to bilo veoma slično osuđivanju životinja koje ubijaju i jedu druge životinje.

Ujedno, valja uzeti u obzir da je za nespecista „moralno prihvatljivo namjerno ubiti nečovjeka samo pod istim izvanrednim okolnostima pod kojima je moralno prihvatljivo ubiti i čovjeka.“⁴³ Primjerice, „ako umirem od gladi na Arktiku i ubijem polarnog medvjeda kako bih preživjela, nisam li prekršila medvjedovo pravo na život? Nisam. Ja imam jednako pravo na život. U takvoj situaciji pravo jedne individue na život natječe se s istim pravom druge individue. Ako nemam drugi izvor hrane, ja – poput polarnog medvjeda – moram ubiti lovinu ako želim preživjeti.“⁴⁴

Problem za nespeciste predstavljaju ljudi koji iskorištavaju životinje na temelju toga što ih smatraju manje važnim bićima, a čije podrijetlo možemo primjetiti i u Bibliji koja je iznimno specistička. Odnos Biblije prema životinjama je, kako ga Joan Dunayer naziva, *starospecistički*. Naime, u njoj se govori o svetosti ljudskoga života što podrazumijeva da je on osobit, između ostalog, i u odnosu na život ne-ljudskih životinja. Ljudi su napravljeni na sliku Božju, dok životinje nisu ništa više nego li božji stvorovi čija je svrha služiti ljudima u svakom mogućem smislu. Dakle, Biblija o ne-ljudskim životinjama govori kao o nekome s

⁴² Joy, M., *Zašto volimo pre, jedemo svinje i nosimo krave, Uvod u karnizam* (2012.), str. 35

⁴³ Dunayer, J., *Specizam* (2009.), str.163

⁴⁴ Isto, str. 163

manje važnosti, i ukoliko smo upoznati s tim podatkom, jasno nam je da specistički odnosi imaju veoma duboke korijene.

4.1. Prehrambena industrija

Svakodnevno se diljem svijeta ubijaju milijuni životinja u svrhe prehrambene industrije, a ljudi uglavnom veoma malo znaju o procesu koji je prošlo meso prije nego li je završilo na policama supermarketa. Kao što Singer ističe u *Oslobođenju životinja*: „Američka televizija skoro svake večeri u tjednu emitira programe o životinjama u divljini (ili navodno u divljini – ponekad se životinje prvo uhvate a zatim puste u neki ograničeniji prostor da bi se olakšalo snimanje): no filmovi o intenzivnom uzgoju su ograničeni na najkraća pojavljivanja koja čine dio *rijetkih emisija* o poljoprivredi ili proizvodnji hrane.“⁴⁵

Ubijene se životinje svakodnevno zamijenjuju drugima tako što se nove ne-ljudske životinje konstantno umjetno oploduju, a nakon rođenja mladunčad im se oduzima, nakon čega ih se nastavlja iskorištavati za proizvodnju mlijeka, te im se konstantno ubrizgavaju ogromne količine umjetnih hormona kako bi, što duže i u što većim količinama, proizvodile mlijeko. Singer tvrdi da „argument protiv korištenja životinja dobiva najveću snagu kada se životinje prisiljava da vode bijedne živote kako bi se njihovo meso učinilo ljudima dostupnim po najnižoj mogućoj cijeni.“⁴⁶ Ali argument protiv ubijanja životinja dovoljno je osnažen činjenicom da je riječ o svjesnim bićima sposobnim za patnju. Ujedno, valja primjetiti da čak i da su te iste krave uzgojene na farmi otvorenog tipa te da nisu podvrgnute nikakvoj hormonskoj i antibiotskoj terapiji, svejedno ne bi postojalo odgovarajuće opravdanje za prisilnu oplodnju i konačnici oduzimanje mladunčadi, a koje bi zadovoljilo nespeciste. Također, prosječni životni vijek krave je između 25 i 30 godina, stoga nije naodmet spomenuti da krave koje služe za rasplod i proizvodnju mlijeka, osim što vode bijedne živote, ti su životi i veoma kratki. Slična je situacija i s ne-ljudskim životinjama u industriji, a skrivanje istine od očiju javnosti uvelike olakšava posao i zaradu prehrambenoj industriji koja profitira, između ostalog, i zahvaljujući suludim reklamama u kojima je riječ o „svinjama koje žele da od njih naprave kobasice i tuni koja pokušava skočiti u konzervu.“⁴⁷

⁴⁵ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998.), str. 181

⁴⁶ Singer, P., *Praktična etika* (2003.), str. 48

⁴⁷ Singer, P., str. 182

Slika 1. Reklama za kobasice

Osim zdravih životinja, u klaonice stižu i mnoge koje su „previše bolesne, preslabe ili previše ozlijeđene da bi mogle stajati. Teladi i svinjama, od rođenja držanim u malim pregradcima i oborima, posebice je teško. Nakon što ih se nagura u pretrpane kamione, životinje stižu na svoje odredište da bi se susrele s radnicima koji ih udaraju nogama i podbadaju električnim palicama. Spuštaju se niz skliske rampe, životinje padaju, lome kosti, gaze jedne preko drugih.“⁴⁸

Kokoške koje služe za proizvodnju jaja uglavnom cijeli život provedu u veoma skućenim prostorima u kojem im nije omogućeno kretanje, a često im se odstranjuju vrhovi kljunova kako bi se spriječilo ozljeđivanje. Na farmama perad najčešće boravi u kavezima, a svaka ima u prosjeku kavez od 30 cm², što nije dostatno čak ni za okretanje. Njihove kosti postaju veoma krhke, te i najmanje kretanje može izazvati lomove.

Pilići brojleri hranjeni su velikim količinama hormona kako bi se ubrzao njihov razvoj u najkraćem mogućem roku nakon čega završavaju na pokretnoj traci koja za njih znači iznimno bolnu smrt prije no što su njihova tijela spremna za police supermarketeta. Brojleri se ubijaju kada imaju svega sedam tjedana, a „budući da je njihov prirodni životni vijek petnaest do dvadeset godina, ta umjetno napuhana dojenčad poživi manje od jedan posto svojih prirodnih života.“⁴⁹

⁴⁸ Patterson, C., *VJEČNA TREBLINKA*, Naše postupanje prema životinjama i holokaust (2005.), str. 130

⁴⁹ Isto, str. 132

Fotografija 1. Industrijska

Osim spomenutih pilića, i većina ostalih industrijski uzgojenih životinja veoma rano, i bolno, završava svoje živote. „Svinje i janjci šalju se na klanje kada navršu pet do sedam mjeseci. Telad što se uzgaja za meso i kožu stara je četiri mjeseca kad napusti svoje pregradke i učini prve korake do kamiona koji će ih odvesti u klaonicu.“⁵⁰ Iako se ljudi danas uglavnom zgražaju nad povijesnim podacima o nacističkim zločinima koji uključuju mučenje i ubijanje djece, to isto ne podrazumijevaju kada je riječ o mladunčadi ne-ljudskih životinja.

Tablica 1. Usporedba životnog vijeka pojedinih životinjskih vrsta u prirodi i zatočeništvu ⁵¹

Vrsta životinje	Prosječan životni vijek u prirodi	Prosječan životni vijek u zatočeništvu
Krava	25 – 30	5
Svinja	20 – 30	1
Kokoš	15	1 – 2
Koza	18	2

⁵⁰ Isto, str.

⁵¹ Životni vijek izražen u godinama.

4.1.1. I životinje jedu druge životinje

Mnogo konzumenata životinjskog mesa svoje radnje opravdava činjenicom da i mnoge životinje jedu druge životinje. Prigovor takvom načinu razmišljanja sasvim je očit. „Za početak, većina životinja koje ubijaju radi hrane ne bi mogle preživjeti kada to ne bi činile, dok mi ljudi ne moramo jesti životinjsko meso.“⁵² I, danas je većina ljudi ipak dovoljno upoznata sa fiziologijom ali i psihologijom životinja da može zaključiti da životinjski mozak ipak nije na razini ljudskoga u smislu da bi razmišljao o alternativnim oblicima prehrane. Ujedno su i mnogobrojna promatranja životinja pokazala da životinje gotovo nikada ne muče ili ubijaju iz zabave kao što to ljudi čine veoma često. Dapače, istraživanja provedena na skupinama ljudi i majmuna pokazala su da su upravo ljudi ti koji su puno skloniji nanošenju boli, i to ne samo drugoj – životinjskoj, već i vlastitoj – ljudskoj vrsti.

⁵² Patterson, *VJEČNA TREBLINKA, Naše postupanje prema životinjama i holokaust* (2005.), str. 54

4.2. Eksperimenti na životinjama

Područje na kojem se možda najbolje očituje specifično ponašanje jesu eksperimenti na životinjama. Iako većina laika duboko vjeruje u to da se takvi eksperimenti koriste uglavnom u medicinske svrhe, te da su nužni za poboljšanje ljudskoga života, istina je daleko s druge strane. Eksperimenti se svakodnevno provode na tisućama životinja u svrhu kozmetičke industrije koja testira šminku, šampone, losione, boje za kosu, izbjeljivače, kreme, lakove za nokte i slične proizvode. U istu skupinu spada i prehrambena industrija koja testira nove pojačivače okusa, mirisa, umjetne boje. Na životinjama se testiraju i mnogobrojni proizvodi za poljoprivredu poput antifrizu, umjetnih gnojiva. Mnoge, iznimno bolne, eksperimente na ne-ljudskim životinjama svakodnevno provodi i vojska u svrhu testiranja novih tehnologija i oružja.

Prihvatimo li tvrdnju da ukoliko pojedino biće osjeća bol, onda ne postoji opravdanje za zanemarivanje njegovih interesa. Možemo li onda prihvatiti eksperimente za koje je jasno da krše interese ne-ljudskih životinja koje isto tako osjećaju bol?

Kao prvo, činjenica da se pokusi provode upravo na ne-ljudskim životinjama, a ne na kamenju, pokazuje da između ljudi i ne-ljudskih životinja postoji ogromna sličnost zahvaljujući kojoj se pokusi i smatraju adekvatnima. Dakle, „oni ne mogu nijekati patnju životinja stoga što trebaju istaknuti sličnost između ljudi i drugih životinja kako bi mogli utvrditi da njihovi eksperimenti mogu imati nekakvo značenje za ljudske svrhe. Eksperimentator koji prisiljava štakore da biraju između smrti od gladi i električnih šokova da bi vidio da li se kod njih razvijaju čirevi (što se i događa), to čini zato što štakor ima veoma sličan živčani sustav onom koji imaju ljudska bića, te veoma vjerojatno osjeća električni šok na sličan način.“⁵³ Osim toga, kao što Singer primjećuje, „mnogi eksperimenti nanose žestoku bol bez i najmanjih izgleda da će biti nekih značajnijih koristi za ljudska bića ili za bilo koje druge životinje.“⁵⁴

Fotografija 2. Pokusni miš

⁵³ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998.), str. 32

⁵⁴ Isto, str. 28

4.2.1. Eksperimentalna psihologija

Mnoštvo se eksperimenata na ne-ljudskim životinjama provodi u svrhu proučavanja ponašanja. Često se neki od najbolnijih eksperimenata provode upravo na području psihologije, ponekad proučavanje ponašanja podrazumijeva jednostavnije testove u kojima miševi i zamorci trče na vrtuljku, kojim se dolazi do podataka o njihovim sposobnostima, izdržljivosti, brzini. U ovakvom načinu testiranja kazna može biti oduzimanje hrane ili elektrošokovi. Upravo elektrošokovi su jedan od najuobičajenijih načina eksperimentiranja na ovom području. "To se može učiniti s ciljem da se otkrije kako životinje reagiraju na različite vrste kažnjavanja ili da bi se životinje istrenirale da izvode različite zadatke."⁵⁵ U iste se svrhe provode i eksperimenti koji ne podrazumijevaju nužno fizičku bol, ali su prilično diskutabilni po pitanju psihičke boli koju uzrokuju životinji. U njima se najčešće koriste veće ne-ljudske životinje, odnosno primati. Primjer ovakvog načina testiranja su eksperimenti Harryja Harlowa u kojima čimpanze kojima se oduzima mladunčad, a kojoj se zatim dodjeljuje surogat (igračka!) majka, te se proučava njihova, ali i reakcija majke kojoj je mladunče oduzeto. Harlow je tvrdio da su njihove snažne negativne reakcije demonstrirale važnost majčinskog kontakta. Ovu bismo seriju eksperimenata svakako mogli nazvati besmislenom, budući da sve ono što je Harlow htio dokazati ovim eksperimentiranjem već je ranije bilo poznato i utvrđeno na području psihologije. Peter Singer je u *Oslobođenju životinja* veoma jasno i primjereno opisao dilemu eksperimentatora koja se javlja u psihologiji kazavši da: „ili životinja nije poput nas pa u tom slučaju ne postoji razlog za izvođenje eksperimenata, ili nam je životinja slična, a onda eksperiment ne trebamo izvoditi na njoj ako bi se on smatrao sramotnim u slučaju da je napravljen na jednom od nas.“⁵⁶ Dodatni problem čini činjenica da „takvi eksperimenti nisu izolirani slučajevi već dio glavne industrije,“⁵⁷ koja svojim postupcima ne pokazuje nikakvo moralno uvažavanje ne-ljudskim životinjama.

4.2.2. Obrazovne metode

Seciranje je kao dio obrazovnih programa uvedeno još 1920. godine. Tada se vjerovalo da će ono doprinijeti boljem obrazovanju učenika i studenata. Ne-ljudske životinje se i danas,

⁵⁵ Isto, str. 34

⁵⁶ Singer, P, ož, str. 42.

⁵⁷ Singer, P., *Oslobođenje životinja*, str. 28

u 21. stoljeću, svakodnevno izrabljuje u svrhu usavršavanja znanja iz područja biologije i medicine, u školama i na fakultetima. Životinje se žive seciraju u svrhu proučavanja njihove anatomije, iako doseg kompjuterske tehnologije (čije simulacije zamjenjuju prave organe) omogućava puno humaniji i jednostavniji pristup rješavanju istih vježbi.

Primjer takvih istraživanja je pothvat W.W.Halla i E.G. Wakefielda u Školi za pomorsku medicinu SAD-a, koji su pse stavili u iznimno vruću i vlažnu komoru s ciljem da izazovu toplotni udar. Životinje su pokazivale tipične simptome za takve uvjete; poteškoće s disanjem, nemir, konvulzije, žeđ. Neke su umrle odmah, a neke tek nakon vađenja iz komora. A to je samojedan od mnogo sličnih eksperimenata.

Osim toga, iako eksperimentatori često naglašavaju da istraživanja provode sa posebno uzgojenim ne-ljudskim životinjama (što zapravo ni na koji način ne umanjuje njihovo nedjelo), „mnoge od tih životinja, kao primjerice žabe, gliste, rakovi i ribe, love se u prirodi. Takvim postupcima njihova se prebivališta pustoše, što predstavlja prijetnju za čitav ekosustav.“⁵⁸

Fotografija 3. Seciranje miša

⁵⁸ Obrazovne metode, <http://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=55> (20.8. 2014.)

4.2.3. Medicinski eksperimenti

In vivo testovi podrazumijevaju isprobavanje novih lijekova i cjepiva na živim životinjama, kako bi se ustanovila njihova učinkovitost i mogući nepovoljni učinci. To su, dakle, testovi koje farmaceutska industrija provodi na životinjama, kako bi ustanovili jesu li adekvatni za ljudsku upotrebu. Mnogi primjeri pokazuju neadekvatnost supstancija dobivenih ovim testovima za ljudsku primjenu. Supstancije koje putem ovakvih načina testiranja u ne-ljudskih životinja reagiraju na određeni (katkada i iznimno povoljan način), u ljudskom organizmu mogu reagirati sasvim drukčije, iznimno negativano. Neosporna je činjenica da „toksikolozi već dugo znaju da je ekstrapolacija s jedne vrste na drugu veoma riskantan poduhvat.“⁵⁹

Između 1957. i 1961. godine se trudnicama propisivao lijek pod nazivom Talidomid za ublažavanje jutarnjih mučnina, a čije se uvođenje u ljudsku upotrebu temeljilo na prethodno provedenim eksperimentima na više životinjskih vrsta. Iako se tvrdilo da je lijek potpuno siguran, u tom je razdoblju rođeno više od 10000 djece s deformiranim rukama i nogama, a neki i bez njih. U novorođenčadi životinjskih vrsti nije bilo takvih posljedica, tek je u dodatnim istraživanjima provedenim na mnogo ne-ljudskih životinja pronađena pasmina zeca na Novom Zelandu čija je mladunčad rođena s određenim deformacijama. Važno je naglasiti da, čak i da su u početku otkrivene deformacije na novorođenčadi ovih zečeva, lijek bi vrlo vjerojatno svejedno ušao u upotrebu budući da na većini ne-ljudskih životinjskih vrsta nije bilo nikakvih vidljivih posljedica.

Fotografija 4. Dijete s posljedicama Talidomida

⁵⁹ Singer, P., Oslobođenje životinja (1998.), str. 46

Osim toga, postoji čitav niz lijekova za koje se, na temelju eksperimentiranja na raznim ne-ljudskim životinjskim vrstama, zaključilo da su adekvatni za ljudsku upotrebu, a na ljudima su izazvali veoma opasne ili čak smrtonosne posljedice.

Među najpoznatijim takvim lijekovima su svakako i Opren (poznati lijek za liječenje artritisa zbog čije je konzumacije umrla 61 osoba, a prijavljeno je još i 3500 negativnih posljedica), Praktokol (koji se smatrao adekvatnim za liječenje bolesti srca, a izazvao je sljepoću), Zipeprol (sredstvo za sprječavanje kašlja koje je u nekim slučajevima dovelo čak i do kome).

S druge strane, lijekovi poput inzulina, Morfina i penicilina možda nikada nebi ušli u ljudsku upotrebu da se prosuđivalo na temelju eksperimenata na životinjama, budući da su ti ljudima veoma vrijedni lijekovi na ne-ljudskim životinjskim vrstama poput zečeva izazivali snažne negativne posljedice.

U slijedećoj je tablici iznesen prikaz učinaka, odnosno učestalost izazivanja raznih malformacija pojedinih supstancija, na mladunčadi pojedinih ne-ljudskih životinja i ljudi.

Tablica 2. Učinak pojedinih supstancija

Naziv supstancije	Neučinkovit (nus-pojava)	Učinkovit
aspirin	Štakori, mačke, majmuni, mačke, psi	ljudi
aminopterin	ljudi	majmuni
azathioprine	zečevi	štakori
kofein	štakori, miševi	zečevi

Iako postoji cijeli niz konkretnih eksperimenata koji se svakodnevno provode na ne-ljudskim životinjama, ovdje ćemo detaljnije opisati samo neke od najpoznatijih i najučestalijih, a to su; Darizeov test, test poznat kao LD-50 (odnosno, *letalna doza 50 posto*), eksperimentiranja na

ne-ljudskim životinjama u svrhe transplatacija i dugotrajna istraživanja (poput onih vezanih uz HIV, hepatitis, herpes, razne vrste tumora i slično).

1. Draizeov test

Draizeov test jedan je od načina eksperimentiranja na ne-ljudskim životinjama, a u upotrebu ga je uveo 1944. godine John Draizer. Testiranje takve vrste podrazumijeva kapanje određenih (uglavnom iznimno nadražujućih) supstanci u oči zečeva. „Životinje se obično stavljaju u naprave za sputavanje iz kojih vire samo njihove glave. To ih sprečava da češkaju ili trljaju oči“⁶⁰ Naime, koriste se upravo zečevi jer njihovi suzni kanali ne funkcioniraju na način kao u većini drugih životinja. Zečje oči ne proizvode količinu suza koju proizvode oči drugih životinja, što omogućava da ubačene supstancije duže ostaju u njihovim očima, a znanstvenici na temelju rezultata donose zaključke o valjanosti određene supstancije. Osim u medicinske svrhe, ovakva su istraživanja učestala u kozmetičkoj industriji.

2. Test LD - 50

Test nazvan LD 50 (*letalna doza 50 posto*) je test akutne toksičnosti, a funkcionira po principu određivanja postotka smrtnosti. Pojednostavljeno rečeno, u ovom se načinu testiranja truje određena grupa životinja i ukoliko neka testirana tvar izazove smrtnost veću od 50 posto testiranih životinja, onda se smatra neadekvatnom za daljnje korištenje. U SAD – u se u svrhe ovoga testiranja svake godine koristi nekoliko milijuna životinja.

3. Transplantacije

Životinje se često iskorištavaju u svrhu transplantacijske medicine. Budući da su medicinska istraživanja pokazala da se srce svinje može transplatiirati čovjeku, takvi se postupci povremeno i provode, iako se zna da je takav postupak kratkoga vijeka. Ujedno se ubija i mnoštvo primata kako bi se njihovim organima produžio životni vijek čovjeka dok ne dobije odgovarajući zamjenski ljudski organ.

⁶⁰ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998.), str. 42

4. Dugotrajna istraživanja

Životinje se koriste i u mnogim dugotrajnim, mučnim eksperimentima koji se provode u svrhu otkrivanja lijekova za bolesti poput AIDS-a, herpesa. U dugotrajna istraživanja spadaju i ona u potrazi za lijekom kojim bi se izliječili razni tumori, a čija je efikasnost prilično upitna budući da je u tim istraživanjima riječ o životinjama u čijim se tijelima namjerno uzrokuju tumori, što je veoma različito od tumora koji sam nastaje u ljudskom tijelu. Dakle, budući da znanstvenici još uvijek nisu usuglašeni kako i zašto razne vrste tumora u ljudskom tijelu uopće nastaju, kako onda mogu tvrditi da će pronaći lijek za njega koristeći se eksperimentima na životinjama? Primjerice, danas znamo da između 80 i 85% ljudi oboljelih od raka pluća čine pušači. Ukoliko su ljudi svjesni te činjenice, kako opravdati daljnja mučna eksperimentiranja na ne-ljudskim životinjama, odnosno prisiljavati ih „da udišu dim cigareta tako da se kod njih razvije rak pluća kada znamo da tu bolest možemo praktički izbrisati tako što ćemo eliminirati upotrebu duhana?“⁶¹

Čak i da izostavimo činjenicu da sastojci proizvoda testiranih ovim testovima nisu nužno sigurni za ljude (budući da su mnogi lijekovi, koji su se pokazali korisnim pri liječenju životinja, na ljudima ostavili katastrofalne posljedice), i dalje ostaje činjenica njihova besmislena korištenja. Naime, danas već imamo toliko raznih preparata (pogotovo po pitanju pojačivača okusa, šminke i slično) da se naprosto moramo zapitati, zašto dopuštamo rasipanje životima na račun bogaćenja farmaceutske industrije? Usput, svakako valja naglasiti da danas postoje i mnoge alternative pokusima na životinjama poput kulture stanica, molekularne metode, mikroorganizmi (npr. bakterije), kompjutorski modeli – koji ujedno i puno bolje aju reakciju ljudskog tijela, što ih svakako čini pogodnijima, a vrlo često i jeftinijima.

4.2.3. Efikasnost i alternative eksperimenata

Činjenica da se eksperimenti na životinjama sprovode na području medicine, vojske, psihologije, prehrambene i kozmetičke industrije, i da je danas ipak veliki dio ljudi ipak upoznat s time, pokazuje da oni zapravo igraju važnu ulogu u svemu tome, i „prešutno se slažu te dopuštaju da porezi koje plaćaju podržavaju prakse koje zahtijevaju žrtvovanje

⁶¹ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998), str.

najvažnijih interesa pripadnika drugih vrsta zato da bi se poduprijeli najtričaviji interesi naše vlastite vrste.“⁶²

Danas postoje mnogobrojne alternative eksperimentima na životinjama, poput prethodno navedenih, a koje izbacuju iz prakse eksperimente poput onih u kojima se srčani udar kod pasa se izaziva stezanjem koronarnih arterija a arterioskleroza puštanjem električnih impulsa kroz arterije, miševima buše rupe u crijevima kako bi se izazvala bolna upala trbušne maramice sa sepsom i slične nehumane radnje. Riječ je o postupcima koji su uglavnom manje poznati široj javnosti, a koji se pokazuju sve efikasnijima i sigurnijima za ljude, a svakako i humanijim za ne-ljudsku životinjsku vrstu. Ujedno, uvijek postoji određeni broj ljudi suočenih sa teškim bolestima koji bi pristali da se eksperimentira na njihovim tijelima, ukoliko im to daje nadu u pronalazak lijeka i kvalitetniji život. Pitanje je može li se, s obzirom na sve navedeno, uopće govoriti o ikakvom moralnom vrednovanju života ne-ljudskih životinja ukoliko znamo da se i u današnje vrijeme svakodnevno provode ovi okrutni eksperimenti, i to vrlo često u nemedicinske svrhe? Drugo je pitanje, koliko bi ljudi bilo spremno prihvatiti da, ukoliko se ne želimo odreći spomenutih testova (a očito većina ne želi, jer se inače ne bi svakodnevno prodavale tisuće proizvoda testiranih na već opisane načine) da se oni provode i na primjerice novorođenčadi? Čak i da pod novorođenčad podrazumijevamo isključivo napuštenu djecu, kako bismo izbjegli segment roditeljske patnje, svejedno bi se većina na neki način pobunila protiv ove ideje, što zapravo potvrđuje specizam u praksi.

Naime, nakon mnogobrojnih promatranja, danas znamo da mnoge ne-ljudske životinjske vrste pokazuju puno veću intelektualnu razvijenost od novorođenadi ili primjerice odraslih ljudi s intelektualnim poteškoćama. Primjerice, proučavanjem dupina otkriveno je da imaju vlastiti razvijeni jezik, svaki član zajednice ima svoje ime, a među članovima zajednice postoji iznimna privrženost koja nije nužno povezana sa samom potrebom za preživljavanjem vrste kao što se ranije vjerovalo.

⁶² Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998.), str. 7

Tablica 3. Izvještaj Ministarstva poljoprivrede iz 1998. godine

Vrsta životinje	Broj korištenih jedinki
Psi	140 471
Mačke	42 271
Primati	51 641
Zamorci	431 457
<i>Divlje životinje</i>	178 249

4.3. Životinje kao zabava

Osim hranjenja ne-ljudskim životinjama i iskorištavanja u svrhu eksperimentiranja, one se zlostavljaju i na mnoge druge načine. Ne-ljudske životinje se redovito love kako bi ljudima poslužile za zabavu.

Iako je danas najuobičajenije imati psa ili mačku, mnogi ljudi u kućama drže i druge životinje poput raznih ptica, zamoraca, a poneki čak ponešto egzotičnije vrste poput lavova, tigrova. U većini su slučajeva njihovi ljubimci držani zatvoreni u kavezima, a ljudi se smatraju dobrim *vlasnicima* budući da ih hrane. Životinje se konstantno love i za opskrbu zooloških vrtova, trgovina s krznenim predmetima, cirkusa.

Poražavajuće je da i danas, u 21. st., stoljećima nakon vladavine Kaligule, Nerona i Trajana, još uvijek postoje gladijatorske borbe, danas nazvane rodeom, u kojima se zlostavljaju i ubijaju životinje samo i isključivo radi ljudske zabave i zbog nedostatka empatije. U španjolskim se arenama svake godine ubije preko 40 000 bikova. Prije ulaska u *ring* „bikovima se 'briju' odnosno otupljuju rogovi, a u oči im utrljavaju masnu kremu kako bi im zamutili pogled. Prije nego što matador uđe u ring, pikador ubada i reže vratne mišiće biku. Borbe bikova okrutan su i krvavi sport u kojem bikovi nemaju apsolutno nikakve šanse.“⁶³ Ujedno, veoma su popularne i borbe pasa, pijetlova i drugih ne-ljudskih životinja.

⁶³ Krvi i igara, <http://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=57> (14.8.2014.)

5. LJUDI SU MORALNIJI OD NE-LJUDI ?

U specističkim je krugovima česta tvrdnja da su ljudi „moralno superiorni,“⁶⁴ što je prilično apsurdna izjava s obzirom na mnoštvo primjera koji pokazuju upravo suprotno. Primjerice, „za lavove i vukove mislimo da su divlji zato što ubijaju ali oni moraju ubijati ili umrijeti od gladi. Ljudi ubijaju druge životinje zbog zabave, da bi zadovoljili svoju znatiželju, da bi uljepšali svoja tijela, te da bi udovoljili svom ukusu.“⁶⁵ Također, među specističkim zagovornicima nalazimo nekoliko tvrdnji koje uvelike govore ljudskoj ravnodušnosti naspram uvažavanja moralnog statusa ne-ljudskih životinja. Oni s jedne strane tvrde da ne-ljudske životinje ne zaslužuju jednako moralno uvažavanje kao i ljudi, jer ih smatraju nižom i manje vrijednom vrstom. Često tvrde da su ne-ljudske životinje previše različite od ljudi, a s druge strane, tvrde da su na temelju sličnosti koje dijele s ljudskom vrstom adekvatne za mnoštvo istraživanja u korist ljudske vrste.

Nadalje, ljudi sebe nazivaju *humanima* čime žele naglasiti svoju dobronamjernost, a za pojedince koji se ne uklapaju u okvire onoga što smatraju normalnim često nazivaju *zvijerima*, *životinjama* čime zapravo pokušavaju ukazati na nemoralno ponašanje. *Vuk dlaku mijenja, ali ćud nikada* – poslovice je koja se prenosi već generacijama, a njome se želi ukazati na loše ljudsko ponašanje. Čini se da ljudi, koristeći se takvim izjavama zaboravljaju ili neznaju važne znanstveno utvrđene činjenice ili su naprosto svijesni specisti. Zoolozi su u svojim dugotrajnim istraživanjima otkrili da je upravo vuk „u divljini veoma društvena životinja, vjeran i osjećajan partner – ne samo za jednu sezonu, već za cijeli život – brižan roditelj i lojalan član čopora. Vukovi gotovo nikada ne ubijaju ništa drugo osim onog što im je potrebno da bi se nahranili.“⁶⁶ A kada je riječ o ljudskom veoma čestom opisivanju vukova kao iznimno okrutnih zvijeri, svakako valja naglasiti i to da „ako se mužjaci međusobno bore, ta se borba završava gestom koja pokazuje pokoravanje kojom gubitnik onom koji ga je pobijedio nudi donju stranu vrata – najranjiviji dio svoga tijela.“⁶⁷ Naravno, kada je riječ o ljudskoj vrsti, povijest pokazuje da su dvoboji često završavali okrutnim smaknućem, ali kada su u pitanju vukovi „za razliku od čovjeka koji je pobijedio, neće ubiti poraženog suparnika.“⁶⁸

⁶⁴ Dunayer, J., *Specizam* (2009.), str., 55

⁶⁵ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998.), str. 186

⁶⁶ Isto, str. 187

⁶⁷ *Ibid*, str. 187

⁶⁸ Singer, P., *Oslobođenje životinja* (1998.), str. 187

Zapravo su upravo ljudi životinje koje ubijaju s najmanje razloga. Danas pouzdano znamo da većina životinja koje su isključivo mesožderi, zbog načina na koji funkcionira njihov organizam, vrlo vjerojatno nebi mogle preživjeti bez mesa, a to isto ne vrijedi za ljude.

Također valja naglasiti da su upravo ljudska bića ta koja „ubijaju pripadnike svoje vlastite vrste radi pohlepe ili moći.“⁶⁹ Dvadeseto stoljeće, koje je obilježeno s dva svjetska rata potvrđuje nam činjenicu koja se mnogo puta ponavljala tijekom povijesti, a to je da su ljudi kroz „povijest pokazivali sklonost da zlostavljaju i muče i druga ljudska bića i životinje prije nego što su ih ubili. Niti jedna druga životinja ne pokazuje puno interesa da radi takvo što.“⁷⁰

Primjerice, „u Mezopotamiji su ratovi između suparničkih gradova-država tipično završavali masovnim pokoljem muških zarobljenika i porobljivanjem žena i djece. Ne samo da su robinje bile korisne kao radna snaga, već su bile vrijedne i stoga što su mogle proizvesti još robova. Djevojčice su ostajale sa svojim majkama u ženskim radnim skupinama, dok su muškarci bili kastrirani poput volova i upućivani u radne logore za robove.“⁷¹

Danas takve postupke, čak i kada dođe do njih (uglavnom u ratnim zonama), većina ljudske populacije smatra nemoralnim, kada je riječ o ne-ljudskim životinjskim vrstama pojam (*ne*)*humanog* dobiva sasvim novi smisao. Pilići – brojleri veoma rano završavaju na pokretnoj traci koja vodi *preko pakla do supermarketa*. Veliki dio ženske piladi završava u skućenim kavezima, gdje je putem snažnih hormona u hrani, ubrzan njihov razvoj. Život provode u skućenim kavezima, proizvodeći jaja za *važniju*, ljudsku rasu, a kada postanu previše slabe i nemoćne, i same uglavnom završavaju na policama supermarketa, bilo za ljudsku ili konzumaciju ljudskih ljubimaca poput pasa i mačaka.

Ljudi se nerijetko hvale svojom intelektualnom, ali i moralnom superiornošću. Ukoliko jest tako, nije li vrijeme da se, danas u 21. stoljeću, ta ljudska *dvostruka superiornost* počinje očitavati i po pitanjima moralnog uvažavanja druge, ne-ljudske vrste?

⁶⁹ Singer, P., *Oslobodenje životinja* (1998.), str. 187

⁷⁰ Isto, str. 187

⁷¹ Patterson, C., *VJEČNA TREBLINKA, Naše postupanje prema životinjama i holokaust* (2005.), str. 32

5. ZAKLJUČAK

Svako vrijeme iziskuje određena promišljanja, a u posljednje se vrijeme sve češće razmatra i specizam koji podrazumijeva diskriminaciju s obzirom na pripadanje određenoj vrsti. Sve veći broj ljudi uočava važnost moralnog uvažavanja ne-ljudskih životinja.

Specizam jest diskriminacija. To je diskriminacija koja podrazumijeva pridavanje veće težine interesima jednih nego drugih. Ne-ljudske životinje su svjesna bića, odnosno imaju određene mentalne obrasce i kao takva zaslužuju jednako moralno uvažavanje. Ali iako znamo da ljudi i ne-ljudske životinje imaju slično razvijen živčani sustav zbog kojeg obe vrste osjećaju bol, ipak se boli ljudi pridaje veća važnost. Nacistima je ljudska bol bila nebitna, naravno bol onih ljudi koje su oni smatrali *nižom rasom* i to je ono nad čime se zgraža većina ljudi. Ali nije li vrijeme, da danas u 21. st., nakon svih znanstvenih i tehnoloških otkrića, uvidimo i važnost uvažavanja i poštivanja života i dobrobiti ne-ljudskih životinja?

Ukoliko nam je stalo da razne skupine ljudi imaju jednaki moralni status, a sveopće rasprave na temu feminizma, seksizma i sličnih diskriminacijskih termina pokazuju da na jest stalo. Onda ne može postojati razlog da isto ne podrazumijevamo i za ne-ljudske životinje. Besmisleno je komponente poput višeg kvocijenta inteligencije ili boljih komunikacijskih sposobnosti uzimati kao uvjet za bolje odnošenje prema ljudima, kada to isto ne priznajemo ne-ljudskim životinjama u kada su one *u prednosti*. Primjerice, ako u situaciji kada se čimpanza pokaže inteligencijom superiornija u odnosu na odraslu osobu s intelektualnim poteškoćama, u eksperimentima svejedno koristimo čimpanzu, postupak se može objasniti jedino kao isključivo specistički čin. I sama činjenica da se eksperimenti provode na životinjama, a ne kamenju, ukazuje na pretpostavku da između ljudi i ne-ljudskih životinja postoji velika sličnost, budući da se smatraju adekvatnima za dobivanje rezultata koji bi trebali biti korisni za ljude.

Ujedno, valja napomenuti da su mnogi rezultati takvih eksperimenata, u najmanju ruku upitni, s obzirom na posljedice koje trpe pojedinci koji su koristili lijekove dobivene ovakvim načinom testiranja. Čak i da prihvatimo da su ovi mučni eksperimentni bili nužan dio razvoja medicine, danas je njihova upotreba, ne samo zastarjela već i nepotrebna, budući da danas postoje noviji načini testiranja čiji su konačni proizvodi puno sigurniji za ljude – i ne podrazumijevaju korištenje ne – ljudskih životinja. U konačnici, može se zaključiti da su eksperimenti na životinjama naprosto neodgovarajući za ljudsku dobrobit, budući da su životinje povijesno, anatomske, genetske, imunološke i psihološke veoma različite od ljudi.

Govoreći o najčešćem obliku specizma, a to je prehrana životinjskim mesom, valja naglasiti da mnoga novija istraživanja ukazuju na to da ono nije nužno za ljudsko zdravlje, a postoje i istraživanja koja ukazuju na njegovu štetnost. Ukoliko se želi prekinuti specističko ponašanje, osim prestanka konzumiranja životinjskoga mesa i korištenja istih u eksperimentima, društvu treba ukazati na važnost prestanka posjećivanja zooloških vrtova, rodea, cirkusa i sličnih *zabavnih centara*.

Potrebno je učestalije promišljati, iskoristiti snagu današnjih medija, jer razgovor i konstantno ukazivanje na problem dobar je put ka razvoju, i stvaranju humanije budućnosti s više empatije za ne-ljudske životinje.

LITERATURA

1. Dunayer, J., *Specizam*, NOVA ETNOGRAFIJA, TA RAVNOPRAVNA STVORENJA, Čakovec, 2009.
2. Joy, M., *Zašto volimo pse, jedemo svinje i nosimo krave, Uvod u karnizam*, Dvostruka duga, Zagreb / Prijatelji životinja, Zagreb, 2012.
3. Patterson, C., *VJEČNA TREBLINKA: Naše postupanje prema životinjama i holokaust*, Genesis, Zagreb, 2005.
4. Singer P., *Oslobođenje životinja*, Zagreb, IBIS grafika, 1998.
5. Singer, P., *Praktična etika*, Zagreb, Kruzak, 2003.

Članci:

1. Frey, R.G., Paton, W., Vivisection, Morals and Medicine: An Exchange, str. 223 – 236
2. Midgley, M., *The Case Research Using Animals*, str. 216 – 222
3. Petrović, N., „Moralnost eksperimenata na životinjama“, **VLADAVINA PRAVA**, Zagreb (2000), GOD. IV, BR. 5., STR. 131-146

Internet:

1. <http://svetmedicine.com/bolesti-i-stanja/ostale-bolesti-i-stanja/15-in-vivo-i-in-vitro-testovi-genotoksicnosti> (27.8.2014.)
2. Oman, L., Surjan, I., *Zakon za one koji se za svoja prava ne mogu sami izboriti*, <http://www.zarez.hr/repository/issue/pdf/194/194-195.pdf>
3. <http://www.veganoutreach.org/whyvegan/ZV.pdf>

4. <http://www.stop-specizmu.org/index.php/prava-zivotinja>

Izvor fotografija i slika:

www.prijatelji-zivotinja.hr

POPIS TABLICA

Redni broj	Naslov tablice	Stranica
1.	Usporedba životnog vijeka pojedinih životinjskih vrsta u prirodi i zatočeništvu	21
2.	Učinak pojedinih supstancija na različite vrste bića	26
3.	Izveštaj Ministarstva poljoprivrede iz 1998. godine	29

POPIS ILUSTRACIJA

Redni broj	Naslov fotografije	Stranica
1.	Industrijska perad	20
2.	Pokusni miš	22
3.	Seciranje miša	24
4.	Dijete s posljedicama Thalidomida	25